

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Аксьонова С.Ю.

*кандидат економічних наук,
провідний науковий співробітник,
Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М.В. Птухи
Національної академії наук України*

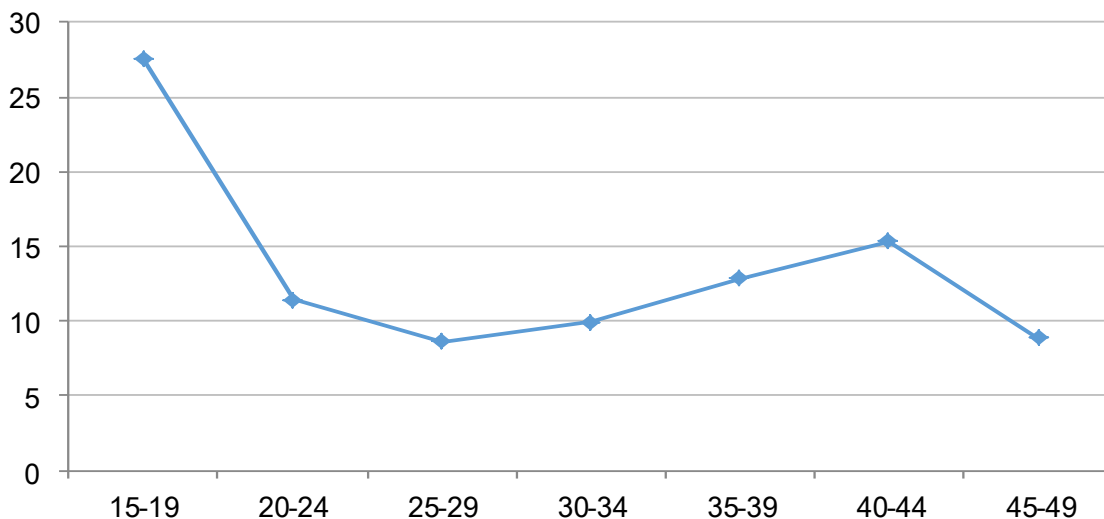
СТАТИСТИКА БАТЬКІВСТВА І НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ ПОКРАЩЕННЯ

У демографічній літературі останнього десятиліття вже неодноразово порушувалася тема підвищення віку матері при народженні дитини, або тема так званого «старіння» материнства. Однак, характеристики батька дитини й ті тенденції, що розгортаються у площині народжуваності стосовно чоловіків (батьків) є маловивченими, й майже не залучаються у розробку пронаталістської, зокрема, та сімейної, загалом, політики в нашій країні. Ситуація «дефіциту» інформації щодо батьків новонароджених і низький рівень її оприлюднення є проблемою, притаманною не лише Україні, а й багатьом, навіть досить розвинутим, країнам. Так, Шмідт Л., Соботка Т. (Schmidt L., Sobotka T.) та їх колеги повідомляють, що дані про народжуваність щодо чоловіків публікуються лише окремими розвиненими країнами, такими як Австралія, Англія і Уельс, Франція та Скандинавські країни [1]. Цей перелік необхідно доповнити США, адже саме ця країна щорічно публікує коефіцієнти народжуваності, притаманні чоловікам.

В Україні досить тривалий час Державною службою статистики розробляється форма Н-2 «Розподіл народжених за віком матері та батька», де подано групування новонароджених за п'ятирічними віковими групами матерів та батьків у розрізах міські поселення, сільська місцевість, міські поселення та сільська місцевість. Розробка зазначеної форми уможливілює проведення аналізу характеристик народжуваності за ознакою «вік батька», хоча й не в повному обсягу.

Статистичні дані щодо віку батька при народженні дитини в Україні представлені значно гірше порівняно із інформацією про вік матері при народженні дитини. Проблема з'являється ще при первинному обліку

інформації, коли жінки уникають відповіді про вік батька новонародженого. У підсумку, у графі «не вказано» значиться невіпродвано велика кількість таких випадків. Так, у 2015 р. в Україні 47,2 тис. жінок, які народили у цей рік дитину, не повідомили вік її батька, а це – 11,5% усіх народжень. Щодо віку матері, то лише 0,1% народжень не містили інформацію про вік матері при народженні дитини. У 2006 р. невідомим вік батька залишився у 14,5% народжених, у 2002 р. – у 10,4%. Спостерігається певна залежність розподілу невідомих даних щодо віку батька від віку жінки-матері їх новонародженої дитини. Наймолодша фертильна група жінок найчастіше уникала чітких відповідей про вік батька дитини: 27,6% жінок віком до 20 років серед тих, хто народив дитину у цьому віці у 2015 р. в Україні, не вказали вік батька, і це більше, ніж втричі перевищувало аналогічну частку жінок віком 25–29 років (рис. 1).

Рис. 1. Частка жінок, які не повідомили про вік батька дитини, по вікових групах жінок, 2014 р.

Джерело: розрахунки автора за даними Державної служби статистики

Якщо ж окремо розглянути групу дівчат віком до 15 років, які вже мали досвід народження дитини, то серед них лише четверта частина повідомили про вік батька своєї дитини. Принагідно зауважимо, що як правило, батьками були чоловіки значно старші за юну матір. Серед породіль віком 20–24 роки не вказали вік батька дитини 11,4%, серед 25–29-річних породіль – 8,6%. У жінок середнього і старшого репродуктивного віку схильність до замовчування про вік батька немовля зростала; у жінок віком 40–44 роки відмічається ще один «пік» питомої ваги тих, хто не зазначив вік батька дитини, але частка є значно нижчою, ніж у молодих жінок (у 2015 р. – 15,4%).

Існують суттєві регіональні та міжпоселенські розбіжності щодо випадків, коли вік батька залишався невідомим. Зокрема, у Києві у 2014 р. таких випадків було 5,8%, а от у сільській місцевості Кіровоградської області аналогічний показник був майже у п'ять разів більший. У Херсонській та Миколаївській областях частка відповідей «не вказано» перевищувала 17%, тоді як у Рівненській та Львівській областях частка таких повідомлень навіть не досягала значення притаманного столиці (відповідно – 5,6% та 5,3%).

Представлені на різних міжнародних сайтах дані щодо віку батька при народженні дитини свідчать, що й у високорозвинених країнах із налагодженою системою статистичного обліку є частка випадків, коли вік батька був невідомий. Зокрема, у Фінляндії (за даними 2012 р.) у 3,6% народжень не було інформації про вік батька дитини, у Італії – 8,2% (2011 р.), Нідерландах – 4,9% (2010 р.), Норвегії – 3,8% (2012 р.) [2]. Однак, Україна виокремлюється доволі високою питомою вагою випадків відсутності даних про вік батька. Частка народжень із невідомим віком батька є значною навіть у порівнянні з колишніми соціалістичними країнами. Так, у Польщі частка незаповнених граф щодо віку батька народженої дитини втричі була меншою, ніж в Україні; у Литві така частка у 2012 р. становила 5,8%, у Латвії – 5,3%, у Румунії – 6,9%. Виключенням є Болгарія, де частка народжень із невідомим віком батька досягала 17,4% [2].

Зазначені дані наводять на думку, що повністю уникнути випадків відсутності певної інформації про когось із батьків новонародженої дитини навряд чи можливо, оскільки кожна людина повинна почуватися вільною, повідомляючи про себе та своїх близьких – примушення у будь-якому виді є неприпустимим. Однак, це не означає, що не потрібно проводити роботу у напрямку зменшення кількості випадків, коли про вік батька немає жодних свідчень. Необхідність цього є особливо актуальною у країнах, де питома вага народжень без повідомлення про вік батька дитини значно перевищує частку, притаманну для розвинених країн, адже, низький рівень інформаційного забезпечення ускладнює проведення обґрунтованих наукових досліджень.

Також доцільно було б надавати інформацію не лише за п'ятирічними, але й за однорічними групами чоловіків, що дозволило б із більшою точністю розрахувати середній вік батька при народженні дитини та простежити його зміни у часі. Аналіз динаміки середнього віку батька при народженні дитини в розвинених країнах показує, що доволі швидке підвищення віку батька при народженні дитини наприкінці минулого і початку нового тисячоліття, як правило, змінюється на дуже повільне, або, навіть, відбувається його стабілізація. Зокрема, у Норвегії з 1999 р. по 2004 р. середній вік батька при

народженні дитини (усі випадки народжень) збільшився на рік, а от за послідувачі десять років – з 2005 р. по 2015 р. – значення показника зросло лише на 0,3 року й у 2015 р. становило 33,6 року [3]. У Нідерландах середній вік батька при народженні дитини на рівні 34,0–34,1 роки утримується вже понад десяти років.

Насущними залишаються питання шлюбних відносин жінок і чоловіків на момент народження у них дитини. В Україні не розробляються звіти, що містили б інформацію про вік батька при народженні дитини залежно від черговості її народження. Особливо цінними були б дані щодо віку батька при народженні першої дитини. Міжнародні статистичні матеріали свідчать, що чоловіки намагаються «змістити» народження первістка на старший вік.

Крім удосконалення щорічних даних поточної статистики важливо періодично проводити спеціальні вибіркові соціально-демографічні обстеження, в котрих до кола порушуваних проблем входили б запитання стосовно віку чоловіка при народженні дитини, а також думки стосовно віку, коли жінці або чоловіку рано ще мати дітей, а також віку, коли вже пізно для народження дитини, подібно тому як це було проведено в Європейському соціальному обстеженні (раунд 3). Дослідження на основі результатів цього обстеження виявили «схвалювання» або «не схвалювання» суспільством тієї чи іншої дітородної поведінки, що впливає на формування особистісних репродуктивних установок і планів щодо вікових обмежень для народження дитини. З часу проведення такого масштабного опитування (а опитуванням були охоплені майже всі країни Європи) пройшло майже десять років і цікаво дізнатися, чи змінилися думки щодо ідеального віку жінки / чоловіка для народження дитини. Також цінною була б інформація стосовно того чи повною мірою реалізуються плани, зокрема, наскільки точно можна дотримуватися календаря народжень у сім'ї, наскільки ефективним є планування сім'ї.

Список використаних джерел:

1. Schmidt L., Sobotka T., Bentzen J., Nyboe Andersen A. Demographic and medical consequences of the postponement of parenthood // *Human Reproduction Update*, Vol.18, No.1 pp. 29–43, 2012, doi:10.1093/humupd/dmr040
2. Demographic Yearbook. Live births and live birth rates by age of father: latest available year, 2004 – 2013. – Електр. ресурс: <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dyb2013.htm>
3. Nilsen A.B., Waldenström U., Rasmussen S., Hjelmstedt A. and Schytt E. Characteristics of first-time fathers of advanced age: a Norwegian population-based study // *BMC Pregnancy & Childbirth*, 2013, 13:29. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.biomedcentral.com/1471-2393/13/29>